

תבלין של שבת ונשמה יתירה

1. (טז) וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם פְּרִית עוֹלָם: (יז) בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שָׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפֹּשׁ:
1א. לעשות את השבת – מלמד שכל המשמר את השבת כאילו הוא עשאה: מדרש אגדה (בובר) שמות פ' לא סי' ט"ז
1ב. (טז) וַיִּנְטְרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת שַׁבְּתָא לְמַעַבְדַּ תְּפַנְקוּי שַׁבְּתָא לְדִרְהוֹן קְנִים עֲלָם:
1ג. (טז) וטעם לעשות את השבת – והשבתה איננה מעשה. שיעשה קודם השבת כל מה שהוא צריך כדי שישבות – כמו המאכל, ולא יכנס ביום הששי בדרך, אם ידע שהדרך בספק היא להגיע קודם השבת. וזה טעם ושמו – שלא ישכחו רק ישמרו כדי שינוחו יום שבת.
2. נפקו. חזו אינשי דקא כרבי זורעי, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן – מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חיזרו למערתכם! הדור אזול. איתבו תריסר ירחי שתא... יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! נפקו, כל היכא דהוה מחי רבי אלעזר – הוה מסי רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא חזו. ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא, ודהיט בין השמשות. אמרו ליה: הני למה לך? – אמר להו: לכבוד שבת. – ותיסגי לך בחד? – חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. – אמר ליה לבריה: חזי כמה חביבין מצות על ישראל! יתיב דעתייהו. תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג ע"ב
3. ר' אלעזר בשם רבי יוסי אמר: מפני איסטניסים ברכו במטעמים, רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת, הביא לפניו תבשילין של צונן אבל מהם וערב לו, עשה לו סעודה בחול הביא לפניו תבשילין רותחין, א"ל אותן ערבו לי יותר מאלו, א"ל תבל אחד הן חסרין, א"ל וכי יש קלרין של מלך חסר כלום, אמר לו שבת הן חסרין אית לך שבת.
4. אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא: מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף? – אמר לו: תבלין אחד יש לנו, ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו – וריחו נודף. אמר לו: תן לנו הימנו! – אמר לו: כל המשמר את השבת – מועיל לו, ושאינו משמר את השבת – אינו מועיל לו.
5. רב ששת, בקיטא מותיב להו לרבנן היכא דמטיא שימשא, בסיתוא מותיב להו לרבנן היכא דמטיא טולא, כי היכי דליקומו הייא. רבי מהדר אזוזי זוזי דרבנן, אמר להו: במטותא מיניכו, לא תחללוניה. בבלי שבת דף קיט ע"א
6. מהדר אזוזי זוזי דרבנן – כשהיה רואה אותן זוגות וזוגות ומדברין בתורה – מחזר אחריהם ואומר להם: במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוניה לבטל תענוגים. רש"י שבת דף קיט עמוד ב
7. ויברך אלהים את יום השביעי וגו', רבי ישמעאל אומר: ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן – שכל ימות השבת היה יורד עומר, בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן – שלא ירד בו כל עיקר... רבי יצחק אמר ברכו במן, וקדשו במקושש... ר' אלעזר אומר: ברכו בנר, ובי היה המעשה: פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק, ולא חסר כלום. ברכו באור פניו של אדם, קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת, כמו שהוא דומה בשבת. ברכו במאורות. ר"ש בר יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון אף על פי שנתקללו המאורות מערב שבת, אבל לא לקו עד מוצאי שבת. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יא אות ב'
8. אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: כל מצוה שנתן להם הקדוש ברוך הוא לישראל נתן להם בפרהסיא, חוץ משבת שנתן להם בצנעא, שנאמר (שמות לא) "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם". אי הכי לא לענשו נכרים עלה? שבת אודועי אודעינהו, מתן שכרה לא אודעינהו. ואי בעית אימא: מתן שכרה נמי אודעינהו, נשמה יתירה לא אודעינהו. דאמר רבי שמעון בן לקיש: נשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו, שנאמר (שמות לא) "שבת וינפש" – כיון ששבת זוי אבדה נפש. בבלי ביצה דף טז ע"א
9. נשמה יתירה – רוחב לב למנוחה ולשמחה, ולהיות פתוח לרוחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. רש"י ביצה דף טז ע"א
10. השיווי הנפלא, שמביא אהבה נאמנה בטבע, שיווי המעשים שמביא את שיווי הדעות, כמה הוא בולט ומורגש בשביתת השבת לכל חוקותיו ופרטיו. כמעט כל פרטי דרכי החיים כולם שוים הם בכל האומה הישראלית באין הבדל בין איש לרעהו ביום הקדוש והנערץ הזה. בהיתר המלאכה אמנם מתבטל חק השיווי של הפעולות, אולם באיסור המלאכות כולם, הננו משקיפים על כל העם כעל איש אחד גדול, כחברים ורעים המתענגים באהבה במסיבה אחת שכל אחד משתדל להשוות כל הליכותיו להליכות רעהו כדי שימצא ממנו קורת רוח. ובאמת הבט נא אל הפעולות שכל עדת ישראל כולה תפעל ביום השבת: התפלה, הקידוש, הסעודות מה רב כח השיווי הנפלא הזה להרשים אהבת משפחה בקרב העם הגדול הזה. אשר גדולתו הוא כחו הפנימי לאהבתו הנאמנה הרשומה בתוך חיי הפנימיים.
- מאמרי הראיה חלק א השבת
10. הדור יתבי וקמיבעיא להו: הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי? אמר להו רבי חנינא בר המא: תלמוד בבלי מסכת שבת דף מט עמוד ב
כנגד עבודות המשכן.